

Tylla balyk / erteki

Category: Ertekiler, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 22 января, 2025

Tylla balyk / erteki

TYLLA BALYK

Bir bar eken, bir ýok eken, gadym zamanlarda bir goja kişi özünüň kempiri bilen deňziň kenarynda ýerleşýän köne tünekde ýasaýar eken. Ol balyk tutmak bilen meşgullansa, kempiri onuň tutup getiren balyklaryny arassalap, olary hojalyk üçin zerur bolan önumlerine çalşyp, şonuň bilen oňňut ederler ekenler. Gyş aýlary welin är-aýalyň güzerany hasam agyrlaşypdyr. Deňziň suwy doňupdyr. Onsoň ökde balykçylar bolaýmasa, o günler goja balyk tutmak başartmandyr.

Ýaz çykyp, buzlar eräp başlanda welin, goja ýene-de balyk tutmaga gider eken. Ýone, toruna balyk düşmänsoň, onuň öýüne eli boş gaýdan wagtlary hem köp bolar eken. Ine, bir günem toruny deňze oklap, kenaryň gyrasynda oturan mahaly, ýüzüp ýören balyklaryň uly toparyna gözü düşüpdir. „Wah, şolardan birki sanjagyny tutup bolaýsady, kempir ikimize iki günläp huruş bolardy“ diýip, goja göwün ýüwürdipdir. Balyklar bolsa onuň göz öňünde bökjekläp, birgeňsi oýunlar edip ýörmüşin. Olaryň arasynda özünü goja güjeňleýän ýaly, suwdan adam boýy ýokaryk galyp, ýene-de suwa çümýäni-de barmışyn. Goja balyklaryň bu oýunlaryna uzakly günläp tomaşa edip oturypdyr. Soňam gören zatlaryny gelip aýalyna gürrüň beripdir.

– Keýwany, sen heniz uçýan balyklara duşan dälsiň. Men welin olary gözlerim bilen gördüm. Olar edil guşlar ýaly, uzak aralyga bolmasa-da, ganatlaryny kakyşyp, uçup bilýän ekenler. Özlerem suwuň ýüzünde täsin oýunlar edýärler. Şu wagt meniň kelläme bir pikir geldi. Eger-de şo zeýilli uçup bilýan balyklardan tutup bolsady, onam getirip howlymyzdaky howuza goýbersedik. Hä, neneň pikir? Bizem oturan ýerimizden olaryň oýnuna bileje tomaşa edip bilerdik –diýipdir.

– Goja, boş-boş gürläp, agyz ýaglap oturma. Seniň oýun-tomaşa

nirden kelläňe geldi, seniň kädiňde başga näme gep bar? Öýünde iýere bir döwüm nan ýok, sen bolsa giň ýeriň gürrüňini edýäň. Käşgä, uçýan balyklardan tutup getiren bolsadyň, onda başga gep. Olaryň tomaşasyna, diňe biz däl, belki goňsy-golamlar, hatda uzak ýerlerdenem geljek adamlar tapylardy. Onsoň balygyň eýesi diýip bizem hor saklamazdylar.

Goja aýalynyň aýdanyny makullap, ertesi daň saz bereninden deňziň kenaryna barypdyr. Toruny suwa oklap, uçýan balyklaryň düşerine garaşyp oturyberipdir.

Birsalymdan gojanyň düýnki gören balyklary ýene-de suwuň yüzünde peýda bolupdyr. Özlerem bir däl, bu gün öňkülerindenem has köp ekenler. Olary synlap durşuna aýalynyň „Käşgä, uçýan balyklardan tutup getirsediň. Onda başga gep. Olaryň tomaşasyna, diňe biz däl, belki goňsy-golamlar, hatda uzak ýerlerdenem geljek adamlar tapylardy. Onsoň balygyň eýesi diýip bizem hor saklamazdylar“ diýen sözleri hakydasyna gelipdir. “Keýwany, dogry aýdýar. Şonda, balygy görmäge gelenler bizi-degözden salmazdylar“ diýip, içini gepledip oturan gojanyň gözleri aýagynyň aşagynda mygyl-mygyl bolşup gybyrdaşyp ýören onlarça gurçuklara düşüpdir. Goja olardan ençemesini gysymlap alypdyr-da, deňze oklapdyr. Birsalymdan gojanyň gurçuk oklan ýerine balyklar süri-süri bolup gelipdirler. Özlerem hakyt uçýan balyklar eken. Goja şondan soňky çöplän gurçuklaryndan hem aram-aram suwa atyp durupdyr. Asyl balyklar üçin gurçuklar bar zatdan-da lezzetli eken. Soňy bilen olar goja balykçydan çekinjegem bolmandyrlar. Gaýta öňkülerinden-de beter şapyrdaşyp bökjekläpdirlər. Balyklaryň arasynda uly bir balygam bar eken. „Ol ene balyk bolsa gerek, belki toparyň baştutanydyr“ diýip, goja pikir edipdir. Uly balygyň beýleki balyklara garanda göze ýakymlyja, kümüssöw endamy bolup, suwdan saýlanyp, ýokary çykan halatynda, günün şöhlesine lowurdap-lowurdap gidýär eken.

Goja şol günem öýüne boş dolanypdyr. Oňa aýaly has-da ýowuz darapdyr:

– Nalajedeýin, garry. Ýene-de boş geldiňmi? Hany balyk? Uçýan balyk bar diýyädiň, ýonekeýindenem-ä getirmänsiň. Biz indi aç ölmelimi? Näçe gündür gazan düýbi gyzanok.

– Sabyr et, keýwany, sabyr et. „Sabyr düýbi-sap altyn“ diýlendir. Bir günden bir gün taňrym bize-de ečiler. Onsoňam, keýwany, toruma balyk düşmese, men günükär däl ahyryn. Belki, ertir düşer, belki biri gün.

– Gulam hyýaly öldürýändir. Senem hyýal et-de ýör. Ýogsa-da, toruň ýyrtyk ýeri bar bolaýmasyn?! Belki daňylaň ýerleri çözülendir.

– Ýok, ýok, keýwany, torda ýyrtyk ýerem bolmaz, onuň çözüljek daňysam. Men onuň her bir gözenegini, ömür-öte çözülmek ýaly, kör düwünläp çykdym.

– Goňşyň sygry guzlan eken, hernä bir okara guýultmak getiräýdi. Bolmasa, biz bu gün açlykdan haram oljekdik. Bar garban, saňa-da aýryp goýandyryny. Ertir welin, sakyn, ir git, gije galma.

– Bolýa, keýwany...

Goja aýalynyň aýdyşy ýaly hem edipdir. Saba bilen, heniz obada hiç kim örmänkä toruny deňze oklap, balyk düşerine garaşyp oturyberipdir. Soň näme bolandyr öydýärsiňiz? Soňmy, soň hakyt şol gün gojanyň gökdäki dilegi ýerde gowşupdyr. Onuň toruna balyk, onda-da bir saý-sebäp bilen düýnki gören uly balygyň özi düşüpdir. Goja toruny çekeläp-çekeläp diýen ýaly ony zoraýakdan kenara çykarypdyr. Uly balyk welin tordan sypnjak bolup iki-baka urnupdyr. Goja:

– Ýok, balyjak, boş urnubap oturma. Barybir, sen menden sypmarsyň. Sen biziň dadymza ýetişdiň, açlygymyzy ýok edersiň. Bilýäňmi, balyjak, men seni iýmekçi däl. Seni eltip howlymyzdaky howuza goýbärin. Adamlar seniň uchuşyň, tyllaýy teňneleriniň, kümüşsöw ganatlaryny synlamaga gelerler, köpcülikleýin tomaşa ederler. Bizeň olaryň arkasyndan garnymyzy doýraryl.

– Goja, sen meni goýber.

Goja balygyň adam dilinde gepläp bilyänine haýran galypdyr.

– Asyl sen diňe bir uçup bilyän balyk däl-de, adam dilinde gepläp bilyän balyklardan ekeniň-ä! Gepläp hem uçup bilyäniňi aýtsam, onda-ha seni bizden köp pul berip satyn aljak tütjar baýlaram tapylar. Walla, şonda biziňem açlyk belasyndan mydamalyk dyndygymyz bolar.

– Hawa, men adam dilinde gepläp bilyän jadyly tylla balygyň neberelerinden. Şonuň üçinem sen meni goýber, men siziň açlykdan dynmagyňza kömek edeýin.

– Ýok, sen meni aldap bilmersiň. Elimden sypansoň gaçyp gidersiň. „Kör hasasyn bir gezek aldyrýandyň“. Men seni öye äkiderin-de, howuza goýbärin.

– Goja, sen meni pugta diňle. Men seniň hapa suwly howzuňda uzak ýaşamaryn, onda kümüssöw ganatlarymam, tyllaýy teňnelerimem basym zer-zaýa bolar. Gowusy, meni erkinlige goýber, näme islegiň-haýyşyň bar bolsa aýdyber, ýerine ýetireýin.

– Ýok, balyjak, meniň islegimem ýok, dilegimem, saňa tomaşa etjek adamlardan düşjek pullaram biziň güzeranymyzy dolamaga ýeter.

Balyk goja ýalbarypdyr.

– Sen meni howuza eltýänçäňem, ýolda howam ýetmän, heläk bolaryn. Agzyňyz geplesin, näme gerek, bereýin. Ýa-da maňa ynanaňzokmy?

– Ýok, ýok, men saňa ynanýan, balyjak.

– Onda näme haýyşyňz bar, aýdyň?

– Näme haýyş etsem, ýerine ýetirermiň?

– Ýogsam, näme? Men aýtdym gutardy.

– Onda şeýle gürleşeli. Sen meniň iki haýyşymy ýerine ýetirýäň, menem seni boşadýan. Gürleşdikmi?

– Gürleşdik, men razy. Aýdyberiň, size näme gerek?

– Öýmüzde bir çuwal bugdaýymyz bolan bolsady, keýwanym bu gün tamdyrda çörek bişirerde.

– Bu dilegiň-ä eýýämden kabul, ikinji haýyşyň näme?

– Ikinji haýyşymmy? Ikinji haýyşym, bütin obaň garyp-gasarlaryna-da bir çuwaldan ýeter ýaly bugdaý berip bilermiň?

– Bar, bu dilegiňizem kabul. Men siziň iki dilegiňizi hem ýerine ýetirdim. Indi meni boşadyň.

– Neme... tylla balyjak, birneme sabyr et, howlukma. Men bir öye baş aýlap gaýdaýyn. Men saňa söz berýän. Hakykatdanam öýmüze, garyp-gasarlara bugdaý barypmy-ýokmy, gözüm bilen göreýin, onsoň derhal gelip seni boşadaryn, bolmaýamy?-diýipdir. Soňam toruň agzyny öňküsinden-de mäkäm daňyp, ony ýaňadandan deňze

oklapdyr-da, onuň ýüpli ujuny gara daşa baglap goýupdyr.–Balyjak, men hä diýmän, asyl eglenmän gelerin.

– Bolýa, goý siziň diýeniňiz bolsun. Ýone bahym dolanyň. Wagtynda öye barmasam, ynanyň, biziňkiler alada eder.

Goja öyüne gelip görse, gözlerine ynanmandyr. Aýaly el degirmeninde bugdaý üwäp, ber-başagaý bolup oturan eken.

Gapdalynda-da doly cuwal bugdaý, diwara söýelgi dur eken.

– Keýwany, bu näme? Bize bir çuwal bugdaýy kim getirdi?

– Onçasyn-a bilmedim, eýwana çyksam, bir çuwal doly bugdaý dur. Kimiň getireninem aňlamadym, gelen-gidenem bolmady. „Hudaý berse guluna, getirip goýar ýoluna“ diýmänmidirler. Menem ondan çörek bişirineýin diýip, üwemäge durdum.

– Saňa diýsem, keýwany, meniň toruma bir balyk düşdi. Ol adam dilinde gepläp bilýär eken, özem birmahalky jadyly tylla balygyň neberelerindenmişin.

– Näme-näme, hany gaýtala, tylla balyk, jadyly balyk diýdiňmi!?

– Hawa, hawa, jadyly tylla balyk. „Eger meni goýberseň, islän zadyň dile, bereýinem“ diýdi.

– Aý, ýog-a! Sen onsoň näme dilediň?

– Bir çuwal bugdaý diledim. Gördüňmi, balyk aldamandyr, beren sözünde tapylypdyr.

– Bary-ýogy bir çuwal bugdaý üçin sen jadyly tylla balygy boşadyp goýberdiňmi? Getirip howuza goýbersediň, islän mahalymyz, islän şertimizi oňa berjaý etdirip, bol-telkilikde ýaşardyk.

– Men ondan obamyzyň garyp-gasarlaryna bir çuwaldan bugdaý bermegini hem soradym.

– Asyl şeýlemi? Her ýerden, her ýerden gulagyma harazlaň güňleç sesi geldi durdy diýdimle.Sen, goja, öňinçä öz hojalygyň hakynda aladalanmaly ekeniň. Bir çuwal bugdaýdan näme bolar! Köpräk soramaly ekeniň, saraýlarymyz bugdaýdan püre-pür dolsun diýmeli ekeniň. Ah, paňkelle, depäňe bagt guşy gonupdyr eken, sen bolsaň ony uçurypsyň. Ýeri, tylla sora, kümüş sora, ýer-mülk sora. Bolmanda uçýan haly soramaly ekeniň. Ýaşymzyň soňunda ýer ýüzüne syáhat ederdik.

Nalajedeýin, tentek!

– Ajyň garnyny doýurmakdan sogap iş ýokdur. Tylla balyk beren sözünde tapyldy, il-güne-de ýardam etdi. Indi menem lebzimde dursam ýagşy. Baryp ony boşadaýyn.

Aýaly ýerinden syçrap turupdyr:

– Ol häzirem toruňdamy?

– Hawa, keýwany. „Baryp göreýin, hakykatdanam keýwanymdyr garyp-gasarlar bugdaý alan bolsalar, gelip seni boşadaýyn“ diýip, bäri gaýtdym.

– Akly çasan garry, boşadaýmarsyň şony. Tylla balyk bilen meniň özüm gürleşerin. Ondan nämäni soramalydygyny, nämäni soramaly däldigini özüm gowy bilýän. Ömrüm ötýänçä ýatyp iýer ýaly baýlyk dilärin. Ýigrimi baş ýaş dilärin, perzent dilärin, ýene-ýene kän zat dilärin. Diýenimi etmänem bir görsün, men onuň gözünde ot ýakaryn! Sen meni onuň ýanyna elt. Hany, ýör, bol basym! –diýip, aýaly ärini halys öz gününe goýman, edip oturan işini taşlap, onuň yzyna düşüpdir.

Goja kempirini göwünlü-göwünsiz, bialaç yzyna tirkäp, kenara alyp barypdyr. Haýp, baryp görseler torda balyk ýok eken.

– Hany, balyk? Ýogsa, sen maňa ýalan sözlediňmi? –diýip, kempir äriniň üstüne şır bolup topulypdyr. Goja-da bu bolusa haýran galypdyr. Bu ýere balyk bary üýşüp, tylla balygy erkinlige çykarjaklaryny ol nireden bilsin?! Kempir toruň kertilen ýerini görüp, uludan ah çekipdir. Goja welin begenjinden ýaňa ýyrş-ýyrş edipdir. Tylla balyk heniz deňziň kenaryndan o diýen bir uzaga gitmän eken. Goja oňa minnetdarlyk bildirip, sesiniň ýetdiginden gygyrypdyr:

– Tylla balyk! Tylla balyk! Ömrüň uzak bolsun! Garyp-gasarlara paýlan bugdaýyň üçin hemmeler saňa alkyş aýdýarlar! Sag bol! Saglykda görüşeli!!!

Tylla balyk gojanyň sesini eşidipdir, oňa baş atyp, jogap beripdir. Soňam balyk sürüsini yzyna tirkäp, gündogarlygyna bakan yüzüp gidiberipdir.

Garry är-aýal bolsa bu wakadan soňam jadyly tylla balygyň dolanyp gelerine umyt baglap, ýyllarboýy garaşypmyşynlar diýýärler. Tylla balyk welin gaýdyp bu ýakalara köwlenmändir.

Ertekiler